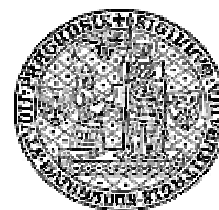

Institute of Economic Studies, Faculty of Social Sciences
Charles University in Prague

Instituce státní úvěrové podpory v České republice

Karel Janda

IES Working Paper: 20/2007

Institute of Economic Studies,
Faculty of Social Sciences,
Charles University in Prague

[UK FSV – IES]

Opletalova 26
CZ-110 00, Prague
E-mail : ies@fsv.cuni.cz
<http://ies.fsv.cuni.cz>

Institut ekonomických studií
Fakulta sociálních věd
Univerzita Karlova v Praze

Opletalova 26
110 00 Praha 1

E-mail : ies@fsv.cuni.cz
<http://ies.fsv.cuni.cz>

Disclaimer: The IES Working Papers is an online paper series for works by the faculty and students of the Institute of Economic Studies, Faculty of Social Sciences, Charles University in Prague, Czech Republic. The papers are peer reviewed, but they are *not* edited or formatted by the editors. The views expressed in documents served by this site do not reflect the views of the IES or any other Charles University Department. They are the sole property of the respective authors. Additional info at: ies@fsv.cuni.cz

Copyright Notice: Although all documents published by the IES are provided without charge, they are licensed for personal, academic or educational use. All rights are reserved by the authors.

Citations: All references to documents served by this site must be appropriately cited.

Bibliographic information:

Janda, K. (2007). “ InSTITUTE STÁTNÍ ÚVĚROVÉ PODPORY V ČESKÉ REPUBLICE. ” IES Working Paper 20/2007. IES FSV. Charles University.

This paper can be downloaded at: <http://ies.fsv.cuni.cz>

Instituce státní úvěrové podpory v České republice

Karel Janda[#]

[#] IES, Charles University Prague
E-mail: Karel-Janda@seznam.cz

June 2007

Abstrakt:

Práce se zabývá popisem českých institucí podporujících úvěry poskytované malým a středním podnikatelům, zemědělcům a vývozcům. Analyzovanými institucemi jsou Exportní garanční a pojišťovací společnost, Česká exportní banka, Českomoravská záruční a rozvojová banka a Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond. Popisované aktivity těchto českých institucí jsou dány do obecného kontextu rozvojového a garančního bankovníctví, společné zemědělské politiky EU a mezinárodního rámce exportního úvěrování a pojištění. Zvláštní část je věnována i operačním programům Evropské unie.

Klíčová slova: Úvěr, státní podpora, dotace, garance.

JEL: G18, G21, G22.

Poděkování:

Tato práce byla podporována výzkumným záměrem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy MSM 0021620841.

1. Úvod

Státem podporované úvěry tradičně patří mezi hojně využívané prostředky státních zásahů do ekonomiky. Všeobecné zdůvodnění státních zásahů do úvěrových trhů je obvykle založeno na dvou důvodech (Bosworth, Carron, and Rhyne 1987). První, velice obecný, důvod je, že komerční úvěrové trhy nejsou schopny plně uspokojit společenské cíle a priority ovlivňující alokaci zdrojů a rozdělení příjmů. Druhý důvod je poněkud specifitější. Podle tohoto důvodu nedokonalost komerčních úvěrových trhů vede k tržním selháním, omezenému přidělování úvěru a dalším nedostatkům v nabídce úvěru.

Tyto velice obecné důvody můžeme dále podrobněji rozpracovat. Jako jednu z konkrétních výhod státních úvěrových podpor tak můžeme uvést, že tyto podpory pomáhají vyřešit nedostupnost běžných komerčně používaných zajišťovacích nástrojů pro některé žadatele o úvěr. Dalším důvodem je, že z pohledu bank státní podpory snižují riziko při půjčování malým a středním podnikům. Jiný uváděný důvod pro státní úvěrové podpory je překonávání informačních omezení, kdy specializovaná státní agentura může mít lepší informace než běžná komerční banka. Státní úvěrové podpory pro malé a střední podniky také umožňují překonat bariéru nízkých úrokových marží, kdy komerční banky nemají zájem poskytovat malé úvěry a dávají přednost velkým korporátním klientům. Jako argument podporující státní aktivity na úvěrovém trhu se používá i efekt diverzifikace a dostatečného zajištění, podle něhož je stát díky velikosti svého rozpočtu schopen lépe přijímat rizika, která by byla neúnosná pro menší subjekty. Zajímavým názorem na podporu státní angažovanosti na úvěrovém trhu je i tvrzení, že pokud jsou díky státním podporám komerční banky přilákány k tomu, aby půjčovaly dříve odmítanému klientskému segmentu, postupně se s těmito podporovanými klienty seznámí a zvýší jim bonitu. Oblíbeným zdůvodněním státních úvěrových podpor je také jejich multiplikační efekt, kdy poměrně malý objem prostředků ze státního rozpočtu vede k poskytnutí většího objemu komerčního úvěru podporovaným dlužníkům.

Proti všem výše uvedeným přínosným efektům státních úvěrových podpor samozřejmě existují protiargumenty. Odpůrci státních zásahů do úvěrového trhu často argumentují tím, že to, co dělají státní agentury, mohou provádět i komerční subjekty. Často stačí jen nastavit správnou regulaci finančních trhů a soukromý sektor se už sám postará o jejich efektivní fungování. Pokud se opravdu nenajde žádná komerční instituce, která by byla při dobře nastavené finanční regulaci schopna a ochotna nahradit daný státní zásah, je třeba důkladně proanalýzovat, zdali je uvažovaná státní intervence opravdu efektivní.

Všechny výše uvedené důvody pro podporu nebo odmítání státních zásahů do úvěrových trhů jsou přímo nebo zprostředkovaně spojeny s otázkou informační nerovnosti. Většina nedokonalostí a neefektivností na úvěrovém trhu by totiž mohla být odstraněna nebo zmírněna, pokud by všichni účastníci tohoto trhu (včetně regulátorů vytvářejících společensky optimální regulaci) měli k dispozici stejné a úplné informace. Požadavek informační symetrie samozřejmě v praxi naráží na ochranu konkurence a informačního soukromí. A oba požadavky (úplnost a symetrie) informací narážejí na náklady spojené se získáváním informací. Ekonomická realita tak vede k informační asymetrii na úvěrových trzích a klade

před jejich účastníky náročný úkol nacházet co nejefektivnější řešení v těchto neoptimálních podmínkách. Státní úvěrové podpory jsou jednou z mnoha odpovědí ekonomické praxe na tento závažný problém.

Předkládaná publikace si neklade za cíl odpovědět na otázku, zdali mají pravdu příznivci či odpůrci státních úvěrových podpor. Tato publikace si klade za cíl seznámit čtenáře s existující praxí v oblasti státních zásahů do úvěrových trhů. Jednotlivé části této studie se zabývají záručním a rozvojovým bankovníctvím, podporou úvěrů v zemědělské výrobní vertikále, státní podporou exportních úvěrů a podpůrnými programy Evropské unie. Všechny uvedené oblasti jsou nejprve obecně charakterizovány a následně jsou popsány z hlediska jejich institucionálního zakotvení v České republice. Popis jednotlivých programů je doplněn relevantními finančními údaji, které blíže charakterizují jejich význam.

V České republice existuje několik institucí aktivních v oblasti státních úvěrových podpor. Speciální bankovní institucí založenou za účelem realizace státních programů podpory malého a středního podnikání je Českomoravská záruční a rozvojová banka (ČMZRB). Tato banka se zaměřuje především na poskytování bankovních záruk a zvýhodněných úvěrů pro podnikatelské subjekty ve všech odvětvích s výjimkou zemědělství a navazujících součástí zpracovatelské vertikály. Zemědělské úvěry jsou státem podporovány prostřednictvím Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu (PGRLF). Tento fond není bankou a neposkytuje přímé úvěry. Jeho prostřednictvím stát zabezpečuje garance a dotace pro zemědělské úvěry poskytované běžnými komerčními bankami. V oblasti zahraničního obchodu zajišťuje státní úvěrovou podporu dvojice institucí: Česká exportní banka (ČEB) a Exportní garanční a pojišťovací společnost (EGAP). Vedle zdrojů poskytovaných z českých rozpočtových prostředků jsou podnikatelské úvěry podporovány i z fondů Evropské unie (EU).

Vzhledem k rozdílným formám úvěrové podpory používaným v jednotlivých uvedených institucích nelze jednoduše kvantitativně srovnat objemy jimi poskytovaných podpor. Nicméně, pro hrubou orientaci v následujících odstavcích uvádíme základní kvantitativní údaje o jejich podpůrné činnosti.

V případě ČMZRB se v tomto odstavci zaměříme pouze na podpory pro malé a střední podnikání, které tvoří těžiště aktivit ČMZRB. Podle Výroční zprávy ČMZRB (2007) poskytla ČMZRB v roce 2006 459 záruk v celkové výši 2951 mil. Kč, přičemž celková výše zaručovaných úvěrů byla 5145 mil. Kč. Tyto údaje o zárukách nezahrnují 210 záruk o celkové výši 113 mil. Kč za návrh do obchodní veřejné soutěže. Dále poskytla ČMZRB v roce 2006 celkem 745 zvýhodněných úvěrů v celkové výši 1502 mil. Kč. Mimoto poskytla ČMZRB v roce 2006 také 1322 příspěvků na získání certifikace ISO ve výši 112 mil. Kč.

Podle PGRLF (2006) schválil PGRLF v roce 2005 celkem 1829 žádostí o podporu z celkem 1917 podaných žádostí. Celková výše úvěrů podpořených PGRLF v roce 2005 činila 5098 mil. Kč. Objemy poskytnutých garancí (605 mil. Kč) a poskytnutých dotací (609) mil. Kč byly v roce 2005 téměř shodné.

Objem úvěrových ČEB a EGAP je vzhledem k jejich zaměření na všeobecný rozvoj exportu včetně velkých investičních celků výrazně vyšší, než je tomu u ČMZRB a EGAP zaměřených na malé a střední podnikání. Podle Výroční zprávy ČEB (2007) dosáhl objem smluv na financování aktivit českých vývozců a investorů i jejich zahraničních partnerů formou úvěrů, záruk a dalších produktů ČEB v roce 2006 téměř 20 mld. Kč. Podstatná odlišnost struktury projektů podporovaných ČEB ve srovnání s ČMZRB a PGRLF je zřejmá i z toho, že podíl malého a středního podnikání na celkovém finančním objemu smluv ČEB v roce 2006 činil pouze 5,2%. Stejně jako v případě ČEB, tak i v případě EGAP se naprostá většina aktivit netýká malého a středního podnikání, což se odráží ve vysokém finančním objemu prováděných operací. Podle Předběžných výsledků hospodaření v roce 2006 uzavřela EGAP v tomto roce 366 nových smluv na pojištění se státní podporou v celkovém objemu téměř 30

mld. Kč. Těmito pojistnými smlouvami podpořila EGAP exportní kontrakty v objemu cca 80 mld. Kč.

Podrobnější přehled všech výše zmíněných institucí úvěrové podpory poskytneme v jednotlivých částech této práce. Materiál uvedený v této práci je prvním uceleným pohledem na tuto problematiku navazujícím na monografii Sůvová et al.(1997). Z toho, že cílem této práce je poskytnout přehledný ekonomický pohled na problematiku státní úvěrové podpory plyne, že důraz není kladen na bezprostředně praktické a právní detaily, jaké poskytují například Čermáková (2002) a Ševčík (2004). Problematikou úvěrových podpor ČMZRB pro malé a střední podniky se podrobně zabývají Poucek a Wilda (2006). Srovnání českých podpor poskytovaných ČMZRB s obdobnými programy v Polsku a Maďarsku provádí Hashi (2004). Aktivitu úvěrové pojišťovny EGAP detailně popisuje Ďurina (2006). Úvěrovou podporou českého zemědělství a úlohou PGRLF se ve svých odborných ekonomických článcích dlouhodobě zabývají Bečvářová (1993, 1994, 2004, 2005, 2006), Janda se svými spoluautory (Brookes, Donhauser a Janda (1996), Janda, Sklenková a Vigner (1997), Janda a Vigner (1997), Janda a Čajka (2006) a Janda (2006)) a Bezemer (1999, 2002, 2003, 2004).

2. Záruční a rozvojové bankovníctví

Záruční a rozvojové bankovníctví je zvláštním odvětvím bankovního podnikání. Jeho dvě složky — bankovníctví záruční a bankovníctví rozvojové se často těsně prolínají na mnoha styčných plochách. Rozvojové bankovníctví se obecně zaměřuje na přímou nebo nepřímou podporu středně a dlouhodobých investic a investičních záměrů. Záruční bankovníctví se obecně specializuje na poskytování záruk za závazky svých klientů třetí osobě. Záruční a rozvojové bankovníctví může fungovat na dvou odlišných základech. Může být založeno na komerčních nebo na intervenčních principech.

Záruční a rozvojové banky založené na komerčním principu provádějí své aktivity na obvyklých podnikatelských základech s cílem dosáhnout ekonomický zisk. Zdroje pro své komerční záruční a rozvojové aktivity tyto banky získávají obvykle běžným způsobem z finančních trhů peněžních, kapitálových a úvěrových. Naproti tomu záruční a rozvojové banky založené na intervenčním (dotačním) principu získávají své zdroje převážně z donátorských zdrojů mimo běžný finanční trh. Tyto zdroje mohou pocházet od státu, obcí nebo nadnárodních institucí. Záruční bankovníctví, které je založeno na intervenčním (dotačním) principu, bývá často chápáno jako součást rozvojového bankovníctví.

1. Charakteristika ČMZRB

V České republice plní úlohu rozvojové banky v tomto širším pojetí, zahrnujícím záruční bankovníctví, Českomoravská záruční a rozvojová banka (ČMZRB). Specifickým rysem ČMZRB je to, že je zaměřena převážně na podporu rozvoje malého a středního podnikání. Na činnost ČMZRB se proto vztahuje zákon o podpoře malého a středního podnikání č. 47/2002 Sb. V souladu se záměry hospodářské politiky vlády ČR ovšem ČMZRB plní i některé další úkoly v rozvoji infrastruktury a ekonomického prostředí ČR.

ČMZRB byla založena v roce 1992. Jejími akcionáři jsou Česká republika zastoupená Ministerstvem průmyslu a obchodu, Ministerstvem financí a Ministerstvem pro místní rozvoj (celkem 72 % akcií) a dále některé významné bankovní instituce (Komerční banka, a.s., Česká spořitelna, a.s. — po 13ti % akcií, a Československá obchodní banka, a. s. — 2% akcií). ČMZRB je členem Evropského garančního sdružení (European Mutual Guarantee Association — AECM), což je dobrovolná informační a koordinační organizace reprezentující společné zájmy svých členů při podpoře malého a středního podnikání. Základní charakteristiku ČMZRB a popis jejích aktivit poskytuje Výroční zpráva ČMZRB (2007).

ČMZRB poskytuje především následující tři okruhy státem podporovaných úvěrových služeb.

Základní aktivitou ČMZRБ jsou podpory malým a středním podnikatelům formou záruk a zvýhodněných úvěrů s využitím prostředků státního rozpočtu, strukturálních fondů a krajů. Jako další činnost, vycházející ze specifík České republiky, ČMZRБ poskytuje podpory vlastníkům panelových bytových domů při jejich rekonstrukci. Třetí oblastí aktivit ČMZRБ jsou zvýhodněné úvěry pro vodohospodářské projekty. ČMZRБ má též plnou bankovní licenci, devizovou licenci a povolení k výkonu činnosti obchodníka s cennými papíry.

Vzhledem k tomu, že podpory malým a středním podnikatelům jsou hlavní a určující aktivitou ČMZRБ, zaměříme se na ně ve zbytku této části práce. Na základě rozhodnutí ČMZRБ (respektive na základě rozhodnutí jejího představenstva, ve kterém dominují zástupci státu) jsou vyhlašovány konkrétní programy, v rámci kterých je podpora poskytována. Při naplňování těchto programů žadatelé o podporu ze strany ČMZRБ předkládají podnikatelské projekty. Tyto projekty jsou posuzovány příslušnými orgány banky, které následně rozhodují, zda podnikateli v souvislosti s uvažovaným podnikatelským projektem poskytnou podporu. Podnikatel samozřejmě musí splňovat veškeré explicitně stanovené podmínky pro to, aby se o podporu v určitém programu mohl ucházet. Podpora je realizována jednak poskytnutím záruky za bankovní úvěr nebo dotací části úrokového zatížení jednak formou nízko úročených půjček respektive půjček klientům, kteří by vzhledem ke své zvýšené rizikovosti (dané například předchozími výsledky hospodaření nebo především krátkou dobou dosavadní činnosti) měli ztíženou možnost přijetí úvěru za standardních tržních podmínek.

Jak už bylo řečeno, vztahují se programy realizované ČMZRБ na podporu tzv. drobného, malého a středního podnikání. Tím se podle Nařízení Komise (ES) č. 70/2001, o použití článků 87 a 88 Smlouvy o ES u státní podpory malého a středního podnikání, rozumí podnikatel, který zaměstnává méně než 250 zaměstnanců (v případě malého podnikatele méně než 50, v případě drobného méně než 10) a jehož aktiva, uvedená v rozvaze, nepřesahují korunový ekvivalent částky 43 mil. EUR nebo má obrát za poslední uzavřené účetní období nepřesahující korunový ekvivalent 50 mil. EUR (u malého podnikatele je hranice nastavena na 10 mil. EUR, u drobného na 2 mil. EUR). Tato kritéria musí podnikatelský subjekt splňovat ve dvou ze tří účetních období, která předcházejí podání žádosti o poskytnutí podpory. Další podmínkou poskytnutí podpory ze strany ČMZRБ je, aby žadatel spadal oborem své podnikatelské činnosti do některé z vymezených oblastí podpory (podle odvětvové klasifikace ekonomických činností OKEČ). Podpora podnikatelských subjektů je ze strany ČMZRБ realizována dlouhodobě v rámci jednotlivých programů podpory.

Významným zdrojem finančních prostředků pro poskytování podpory jsou finance poskytované v rámci operačních programů EU. V letech 2004–2006 ČMZRБ podporovala podnikatelské projekty v rámci operačního programu Průmysl a podnikání. Tento operační program sloužil jako finanční zdroj pro tři programy ČMZRБ — Start, Kredit a Inovace. V rámci operačního programu EU Podnikání a inovace nabízí na programové období 2007–2013 ČMZRБ programy Záruka, Progres a Start. Od začátku roku 2007 ČMZRБ navíc nabízí i národní programy Trh a Certifikace, které nejsou financovány z prostředků operačního programu Podnikání a Inovace.

2. Jednotlivé programy ČMZRБ

1. Programy v rámci podpor EU

V programu Záruka je poskytována garance úvěrů různého charakteru - investičních úvěrů na pořízení dlouhodobého hmotného nebo nehmotného majetku a na jeho rekonstrukci, provozních úvěrů, včetně revolvingových, na zásoby, pohledávky do lhůty splatnosti a na úhradu provozních nákladů, garance k leasingovým smlouvám s výjimkou leasingu osobních

automobilů a výpočetní techniky atd. Výše poskytnuté záruky se liší na základě podmínek programu podle typu úvěru, ke kterému je poskytována, její maximální výše může dosáhnout 80ti % jistiny zaručovaného úvěru. Záruka není poskytnuta zcela zdarma, neboť podnikatel hradí část ceny záruky ve výši 0,1–0,3 % p.a. z výše záruky. Program Záruka může být využit jak malými tak středními podnikateli. Malí podnikatelé mohou navíc obdržet i finanční příspěvek k zaručovanému úvěru ve výši 10% vyčerpaného zaručeného úvěru. Zvýhodněná záruka s finančním příspěvkem k zaručovanému úvěru může být malému podnikateli poskytnuta pouze jako tzv. podpora de minimis podle Nařízení Komise (ES) č. 69/2001 o použití článků 87 a 88 Smlouvy o ES u podpory "de minimis". Při podpoře podléhající pravidlu de minimis nesmí podnikatel získat za jakákoliv tři po sobě jdoucí účetní období podpory EU malého rozsahu přesahující v součtu částku 200 tisíc EUR.

V programu Progres je podporován nákup dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku malými a středními podnikateli podnikajícími mimo území hlavního města Prahy. Podpora je uskutečňována formou poskytnutí podřízeného úvěru ze strany ČMZRB ve výši až 25 mil.Kč s pevnou úrokovou sazbou ve výši 3 % p.a. Podřízeným úvěrem se rozumí takový úvěr, který je splácený v režimu podřízenosti, tedy jako poslední v pořadí za ostatními finančními závazky. Pokud se příjemci podpory v programu Progres podaří prokázat zvýšení zaměstnanosti o tři a více zaměstnanců, může získat navíc ještě finanční příspěvek ve výši 10 % z vyčerpaného podřízeného úvěru.

V rámci programu Start jsou podporováni začínající drobní podnikatelé — fyzické osoby (takoví, kteří jsou jako podnikatelé v roce podání žádosti registrováni poprvé nebo minimálně po sedmi letech od ukončení předchozí registrace) nebo obchodní společnosti s výjimkou akciových společností nebo družstva (takové, které byly registrovány poprvé v roce podání žádosti a jejichž společníci nefigurují v jiné společnosti nebo družstvu). Podpora je realizována buď formou zvýhodněného bezúročného úvěru (až do výše 90 % celkových nákladů projektu), nebo formou zvýhodněné záruky s finančním příspěvkem k zaručovanému úvěru. V případě zaručovaného úvěru je záruka poskytována až do výše 80 % jistiny zaručovaného bankovního úvěru. Pro příjemce úvěru je záruka v programu Start obvykle levnější než v programu Záruka, neboť platí pouze část ceny záruky ve výši 0,1 % p.a. z výše záruky.

Program Kredit, který byl poskytován v rámci operačního programu EU Průmysl a podnikání v letech 2004–2006, byl obdobou výše popsaného programu Záruka v charakteru předmětu poskytované podpory (jedná se zejména o pořízení dlouhodobého hmotného nebo nehmotného majetku nebo o jeho rekonstrukci), pouze forma poskytnutí podpory byla odlišná. Podpora byla malým a středním podnikatelům v rámci tohoto programu poskytována prostřednictvím udělení zvýhodněného úvěru (až do výše 90 % předpokládaných celkových nákladů podnikatelského projektu za pevnou úrokovou sazbu 4 % p.a.) nebo formou podřízeného zvýhodněného úvěru (až do výše 50ti % předpokládaných celkových nákladů projektu za pevnou úrokovou sazbu 3 % p.a.).

V programu Inovace, který byl poskytován v rámci operačního programu EU Průmysl a podnikání v letech 2004–2006, byly podporovány inovace, kterými se rozumí obnova a rozšíření škály výrobků a služeb a s nimi spojených trhů, vytvoření nových metod výroby, dodávek a distribuce, zavedení změn řízení, organizace práce, pracovních podmínek a kvalifikace pracovní síly. Podnikatelům byly poskytovány dotace (na úhradu nákladů vzniklých v souvislosti s plněním podnikatelského projektu, na který byla podpora schválena, a to až ve výši jedné poloviny těchto nákladů) nebo zvýhodněný úvěr (až ve výši 60 % předpokládaných celkových nákladů projektu s dobou splatnosti maximálně 9 let a pevnou úrokovou sazbou ve výši 3 % p.a.). V rámci programů ČMZRB podporovaných v letech 2004–2006 operačním programem Podnikání a inovace se program Inovace odlišoval od programů Start a Kredit tím, že vedle zvýhodněného úvěru nabízel i přímou dotaci. Tato

atraktivní charakteristika vedla k velkému zájmu podnikatelů o program Inovace, takže v květnu 2006 došlo k vyčerpání finančních prostředků alokovaných pro tento program a příjem dalších žádostí o podporu v programu Inovace byl zastaven.

2. Národní programy

Pro začínající malé a střední podnikatele na území hlavního města Prahy je určen program Trh. Podpora v rámci tohoto programu je poskytována ve formě bezúročného úvěru, zvýhodněné záruky nebo zvýhodněné záruky s finančním příspěvkem k zaručovanému úvěru. Bezúročný úvěr je poskytován až do výše 90 % způsobilých výdajů projektu, přičemž maximální výše poskytnutého bezúročného úvěru nemůže překročit 1,5 mil. Kč. Zvýhodněná záruka je poskytována malým a středním podnikatelům až do výše 80 % jistiny zaručovaného úvěru. Podnikatel hradí pouze část ceny záruky ve výši 0,1 - 0,3 % p.a. z výše záruky. Současně s poskytnutím záruky je podnikateli poskytnut finanční příspěvek ve výši až 4 % p.a. z výše záruky k úhradě zbývající části ceny záruky. V případě zvýhodněné záruky s finančním příspěvkem k zaručovanému úvěru hradí podnikatel pouze část ceny záruky ve výši 0,1 % p.a. z výše záruky a finanční příspěvek k úhradě zbývající části ceny záruky činí 3 % p.a. z výše záruky. Finanční příspěvek je v tomto případě poskytován ve výši 15 % vyčerpaného zaručeného úvěru.

Program Certifikace umožňuje malým a středním podnikatelům obdržet příspěvek na získání certifikátu environmentálního managementu. Tento příspěvek je poskytován ve výši 50 % způsobilých výdajů odborné poradenské služby v souvislosti s certifikací podle příslušné ČSN ISO normy nebo v souvislosti se zaváděním evropského programu EMAS (eco-management and audit scheme). Tento příspěvek je nevratný, takže má charakter dotace.

3. Státní podpora zemědělských úvěrů

Zemědělské úvěrové systémy a s nimi spojená podpora zemědělského úvěru se historicky v rozvinutých i rozvojových zemích vyvinuly jako zvláštní sektor institucionálně odlišný od ostatních sektorů národního hospodářství. Ani české zemědělství není v tomto ohledu výjimkou. Zatímco úvěry v oblasti průmyslu a služeb jsou v ČR státem podporovány prostřednictvím ČMZRB, státní podporou zemědělských úvěrů se v ČR zabývá speciální instituce — Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond (PGRLF). Ačkoliv PGRLF vznikl prakticky ve stejné době jako ČMZRB a za stejné makroekonomické a politické situace, jeho fungování a metody práce jsou odlišné.

1. Charakteristika PGRLF

Základním charakteristickým rysem PGRLF je skutečnost, že PGRLF není bankou a neposkytuje úvěr. PGRLF se zabývá především poskytováním dotací k úrokům a vydáváním garancí na části úvěrů žadatelům, kteří mají úvěry u komerčních bank. Jak je z názvu zřejmé, aktivity PGRLF se týkají zemědělských podnikatelů a na zemědělství navazujících částí zemědělské vertikály — odbytových a zpracovatelských organizací. PGRLF je akciová společnost s jediným akcionářem, kterým je Ministerstvo zemědělství ČR.

Rozhodnutí vlády vedoucí k založení PGRLF v roce 1993 bylo vyvoláno snahou převést rozhodování o alokaci zdrojů státu určených zemědělské prvovýrobě do sféry komerčních bank, tzn. subvencovat a garantovat v podstatě jen ty projekty, které by osvědčily svou životaschopnost tím, že by je komerční banky, byť za relativně zvýhodněných podmínek, úvěrovaly. PGRLF od počátku své činnosti poskytuje především podporu ve formě subvence části úroků z úvěru (označované také jako "dotace úroků" nebo "dotace") nebo ve formě záruky za úvěr (označované také jako "garance za úvěr" nebo "záruka"). Vedle těchto

hlavních forem podpory poskytoval PGRLF později i další podpory nebo zvýhodnění. K uvedeným hlavním formám podpory byly schváleny programy a podprogramy obsažené v "Pokynech pro poskytování podpor prostřednictvím Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu, a. s." (dále jen "Pokyny"). Tyto Pokyny obsahovaly rovněž zásady, podle kterých byly podpory žadatelům poskytovány. Pokyny včetně jejich změn vždy schvaloval jediný akcionář PGRLF - ministerstvo zemědělství. Podmínky pro úvěrující banky byly stanoveny v Pokynech, od 1. 5. 2004 jsou stanoveny ve smlouvách uzavřených mezi PGRLF a jednotlivými bankami. Na počátku roku 2007 měl PGRLF uzavřenu příslušnou smlouvu o poskytování podpory se 17 bankami. K povinnostem bank náleží zejména posoudit ekonomickou návratnost žadatelem zpracovaného podnikatelského záměru, poskytovat PGRLF informace a doklady, včetně informací o platební morálce klienta, zajistit, aby nedošlo k použití prostředků v rozporu s účelem a s Pokyny, podmínit čerpání úvěru předložením originálu daňových dokladů apod.

V roce 1994 ministerstvo zemědělství schválilo tři základní programy PGRLF: Provoz, Zemědělec, Služby. Žadatelem o podporu mohl být subjekt z oblasti zemědělské prvovýroby. Základní programy doplňovaly specifické programy nebo byly vyhlášeny specifické programy jednorázové. V roce 1997 nabyt účinnosti program Export, který poprvé umožnil poskytnout podporu i jiným subjektům než subjektům zemědělské prvovýroby. Tento trend rozšíření činnosti PGRLF na další články potravinářské vertikály pokračoval i v dalších letech. K rozšíření podpory na zemědělské odbytové organizace došlo v roce 1999 se zavedením programu Odbytová organizace. V roce 2000 byl zahájen program Hygiena, který je zaměřen na zajištění veterinárních a hygienických podmínek provozů, zpracovávajících živočišné a rostlinné produkty tak, aby tyto provozny odpovídaly příslušným hygienickým a veterinárním předpisům ČR i EU. Rozvoj konkurenceschopných organizací zpracovávajících zemědělské produkty je pak od roku 2002 podporován programem Zpracovatelská organizace. Tento program byl formálně sice vyhlášen už v srpnu 1999, ale faktické zahájení činnosti formou přijímání žádostí a vyplácení podpor proběhlo až v dubnu 2002. Podrobnější popis historických a současných aktivit PGRLF obsahují Informace o výsledcích činnosti PGRLF (2006) a zprávy Nejvyššího kontrolního úřadu (1997, 1999, 2005).

PGRLF fungoval a rozvíjel se i po vstupu ČR do EU. Po roce 2004 došlo k výrazné diverzifikaci činnosti PGRLF, kdy na významu začalo nabývat zemědělské pojištění. Skutečnost, že v letech 2006 a 2007 poprvé od počátku své existence PRGLF nezískal žádné prostředky ze státního rozpočtu, může být vykládána jako signál o utlumování aktivit PGRLF. Nicméně ze strany ministerstva zemědělství ani ze strany jiných státních orgánů nebo českých zemědělských zájmových skupin nedošlo zatím k žádným vyhlášením nebo prognózám o omezení činnosti a útlumu PGRLF.

Podstatným přelomovým datem ve vývoji PGRLF nebyl 1. květen 2004 coby den vstupu do EU, ale 1. květen 2007, kdy skončilo přechodné tříleté ochranné období u existujících státních podpor pro nové členské státy. Od května 2007 platí nové "Pokyny pro poskytování podpor prostřednictvím Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu, a. s.", podle kterých poskytuje PGRLF podporu pouze ve dvou investičních programech - Zemědělec a Půda. Program Zemědělec slouží k podpoře nákupu strojů používaných jak v rostlinné, tak živočišné výrobě. Program Půda slouží k podpoře hypotečního úvěru na nákup nestátní zemědělské půdy. Podstatnou změnou ve formě podpory od května 2007 je jednostranné zaměření na dotace části úroků z úvěru. Došlo tak k plnému odbourání garančních programů PGRLF. Další vývoj PGRLF ukáže, zdali je zúžení činnosti PGRLF na poskytování dotací úroků dlouhodobou strategií nebo jestli se jedná jen o dočasné omezení aktivit, které se opět rozrostou do širšího spektra forem podpor.

2. Srovnání PGRLF a ČMZR

Vstupem do EU se pro Českou republiku (a tím i pro české podnikatelské subjekty) stala přímo závaznou Příloha I k Smlouvě o založení ES (1957), která vymezuje zemědělské produkty spadající do oblasti Společné zemědělské politiky EU. Z evropské legislativy upravující podmínky poskytování veřejné podpory — Nařízení Komise (ES) č. 70/2001, o použití článků 87 a 88 Smlouvy o ES u státní podpory malého a středního podnikání, novelizovaného Nařízením Komise (ES) č. 364/2004, Nařízení Komise (ES) č. 69/2001 o použití článků 87 a 88 Smlouvy o ES u podpory "de minimis", Pravidla pro regionální podporu 1998/C 74/06, Pokyny k regionální podpoře 2006/C 25/08, a Pokyny Společenství o státní podpoře na ochranu životního prostředí 2001/C37/03 — vyplývá jedno podstatné omezení, týkající se průniku aktivit PGRLF a ČMZR. Ve spojitosti s investicemi totiž platí, že výroba, zpracování a uvádění na trh produktů, uvedených v Příloze I Smlouvy o ES (jedná se o naprostou většinu produktů zemědělské prvovýroby) není podporovatelná z operačního programu Průmysl a podnikání (jemuž svou činností podléhá také aktivita ČMZR), protože patří mezi zemědělské produkty, které lze podpořit výhradně podle zásad Společné zemědělské politiky EU. Společná zemědělská politika pak vedle podpor uskutečňovaných formou přímých dotací a plateb vymezuje termín tzv. národní podpory (state aid), kam spadají podpory agrárnímu sektoru, které jsou schváleny Evropskou komisí a zařazeny do registru národních podpor EU. Z hlediska České republiky spadá do tohoto registru především státní podpora zemědělských úvěrů uskutečňovaná prostřednictvím PGRLF. Znamená to tedy, že v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie byla podpora potravinářského průmyslu přesunuta z kompetence ČMZR do kompetence PGRLF (viz. například program Zpracovatelská organizace) a tento fond se tak stal jediným nástrojem státní politiky úvěrů přijímaných jak zemědělskými prvovýrobcí tak navazujícími zpracovatelskými subjekty.

Zmíněná Příloha I k Smlouvě o založení ES nevede v žádném případě k diskriminaci potravinářských podniků. Tato legislativa je naopak zvýhodňuje, protože dané produkty jsou ve větší míře podporovatelné v rámci Společné zemědělské politiky EU. Legislativa EU chce tímto opatřením pouze zabránit duplicitám při udělování podpor.

V této souvislosti je možné srovnat podpory, které jsou poskytovány ČMZR, s podporami poskytovanými PGRLF. Mezi shodné rysy bezpochyby patří způsob udělování podpor. Obě instituce vyhláší určité programy, v rámci kterých jsou stanovena pravidla pro přijímání žádostí podnikatelských projektů, kterým může být podpora potenciálně udělena. V obou případech se tedy jedná o účelovou podporu určitých typů podnikatelských aktivit (například nákup dlouhodobého majetku, získávání certifikace ISO, nákup půdy atd.), respektive určitých typů podnikatelských subjektů (například malých a středních podnikatelů, mladých začínajících zemědělců atd.). Rozdílnou je pak forma poskytované podpory. Zatímco výlučnou formou udělované podpory jsou v případě PGRLF garance přijímaných zemědělských úvěrů nebo dotace z nich plynoucích úrokových nákladů, ČMZR v rámci svých programů subvence úrokových sazeb pro podnikatelské subjekty v současné době neposkytuje a zaměřuje se na záruky a přímé poskytování zvýhodněných úvěrů. V době před vstupem ČR do EU ČMZR poskytovala příspěvky na úhradu úroků ve svých programech Trh, Vesnice, Regenerace, Rekonstrukce a Region.

Ze srovnání podmínek PGRLF a ČMZR je zřejmé, že podpora poskytovaná prostřednictvím PGRLF není omezen žádnými dalšími opatřeními, zatímco podpora poskytovaná ČMZR je omezena usnesením české vlády číslo 1315/2001 o maximální intenzitě veřejné podpory. Toto omezení je konstruováno v souladu s normami Evropské komise jednak pro všechny podnikatelské subjekty, kdy podnikatel nesmí v jakémkoli tříletém období v souhrnu všech veřejných podpor poskytnutých v tomto období získat podporu odpovídající čistému ekvivalentu dotace vyšší než je částka 100 tisíc EUR, jednak podle regionu, kde se

podnikatelský subjekt nachází, kdy intenzita veřejné podpory nesmí přesáhnout hodnotu stanovenou pro daný region (například v Praze je maximální výše veřejné podpory stanovena na 30%, v Moravskoslezském kraji pak na 65%). Čistý ekvivalent dotace se podle uváděného vládního nařízení stanoví podle vzorce $(PVU \cdot RU \cdot T) / (2 \cdot 100)$, kde PVU je počáteční výše úvěru (tedy výše půjčky nebo garance poskytnuté ČMZRB), T doba splatnosti úvěru v letech a RU rozdílem mezi referenční úrokovou sazbou stanovenou pro příslušný kalendářní rok Evropskou komisí a skutečnou výší úrokové sazby úvěru podle podmínek příslušného programu. Intenzita veřejné podpory se podle zmiňovaného vládního nařízení stanoví jako podíl čistého ekvivalentu dotace a výše investice (udává tedy, jak velká část investice je hrazena s pomocí veřejných prostředků).

V této souvislosti lze srovnat výši podpory, která byla zemědělskému sektoru a potravinářství poskytována ze strany ČMZRB a ze strany PGRLF v období před vstupem do EU. Údaje v tabulce uvedené za ČMZRB se týkají pouze dotace úroků a garancí v rámci podpory malého a středního podnikání v potravinářství. Údaje za PGRLF jsou pro každý rok součtem poskytnutých garancí a dotací úroků.

Tabulka 1. Srovnání podpor pro zemědělství a potravinářství poskytovaných PGRLF a ČMZRB

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Podpora poskytovaná PGRLF (v mil. Kč)	2803	6853	12602	7753	4266	2532	1630	2121	2373	2320
Podpora poskytovaná ČMZRB (v mil. Kč)	26	100	175	310	187	131	95	127	174	226

Prameny: Zpráva o stavu zemědělství ČR (1994 - 2003), PGRLF (2005).

Z tabulky je patrné, že podpora poskytovaná potravinářskému průmyslu ve formě garancí úvěrů komerčních bank ze strany ČMZRB je řádově mnohem nižší než celková podpora zemědělství a potravinářství ze strany PGRLF. V průběhu času můžeme vysledovat rostoucí trend podpory potravinářského průmyslu z prostředků ČMZRB. Za situace poklesu celkového objemu podpor poskytovaných PGRLF, který je rovněž patrný z tabulky, znamenalo toto zvyšování podpory ze strany ČMZRB růst jejího významu oproti garancím a dotacím plynoucím do agrárního sektoru z PGRLF. Od května 2004 však byla činnost ČMZRB pro aktivity související se zemědělstvím ukončena a podpora těchto činností byla převedena do působnosti PGRLF. Toto opatření lze přivítat nejen v souvislosti s konvergencí českého systému podpory zemědělských úvěrů se systémy států Evropské unie, ale i jako prostředek odstraňující nežádoucí duplicitu v podpoře úvěrů směřujících do agrárního sektoru a navazujících odvětví.

4. Státní podpora exportních úvěrů

1. Mezinárodní rámec exportního úvěrování a pojištění

Podpora exportu je celosvětově tradiční součástí hospodářských politik. Ekonomická teorie a praxe však ukazují, že zasahování státu do exportních komerčních rozhodnutí a poskytování různých subvencí ze státního rozpočtu mají obvykle dlouhodobě záporné vlivy na ekonomickou efektivnost. S cílem nastavení globálně platných pravidel mezinárodního

obchodu byla proto podepsána v roce 1947 Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT). Tato dohoda byla od roku 1994 zahrnuta do rámce Světové obchodní organizace (WTO). Dohody WTO se tak staly základními pravidly obecně přijatými pro fungování mezinárodního obchodu.

Dohody WTO výslovně zakazují používání subvencí pro podporu vývozu. Dohoda o zřízení WTO ve svém článku XVI, který hovoří o subvencích obecně, zavazuje v části o dodatečných ustanoveních o vývozních subvencích smluvní strany k odstranění subvencí na vývoz jakéhokoliv výrobku, jestliže tato subvence vede k tomu, že je tento výrobek prodáván pro vývoz za nižší cenu, než je srovnatelná cena podobného výrobku pro kupujícího na domácím trhu. Součástí Dohody o zřízení WTO (1995) je i Dohoda o subvencích a vyrovnávacích opatřeních. V příloze I této dohody je uveden seznam příkladů zakázaných vývozních subvencí. Podle bodu k) této přílohy k nim patří i "Vývozní úvěry, poskytnuté vládami (nebo zvláštními institucemi kontrolovanými a/nebo řízenými vládami) při sazbách nižších, než jsou ty, které musí skutečně platit za takto získané prostředky (nebo by musely platit, kdyby si vypůjčily na mezinárodních kapitálových trzích, aby získaly prostředky se stejnou dobou splatnosti a ve stejné měně jako vývozní úvěr), nebo jimi provedené platby za všechny nebo část nákladů vynaložených vývozcem nebo finančními institucemi pro získání úvěrů, pokud jsou použity k zabezpečení podstatné výhody v oblasti podmínek vývozního úvěru." (Dohoda o zřízení WTO, 1995, s.2657) Tento bod ale dále pokračuje ustanovením, že za úvěrovou subvencí zakázanou Dohodou o subvencích a vyrovnávacích opatřeních nebude považována vývozní úvěrová praxe, která je v souladu s mezinárodním závazkem z 1.1. 1979, týkajícím se oficiálních vývozních úvěrů. Tímto mezinárodním závazkem je Arrangement on Officially Supported Export Credits (2005), který je obecně známý pod názvem Konsenzus OECD. Z tohoto ustanovení tedy plyne, že Dohoda o subvencích a vyrovnávacích opatřeních zakazuje poskytování vývozních úvěrových subvencí kromě těch, které jsou poskytovány podle pravidel Konsenzu OECD.

Konsenzus OECD vznikl s cílem poskytovat institucionální rámec pro trh exportních úvěrů a zabránit situaci, ve které jednotlivé země soutěží o to, kdo poskytne výhodnější podmínky financování svým vývozcům, místo toho, aby se zaměřily na soutěž o nejnižší ceny nebo na konkurenci v kvalitě vyváženého zboží. Ustanovení Konsenzu OECD se vztahují na oficiálně podporované vývozní úvěry s dobou splatnosti nad dva roky. Konsenzus OECD stanoví podmínky a omezení, za nichž může být poskytována oficiální podpora obchodu ve formě vázané pomoci (tied aid) nebo částečně uvolněné pomoci (untied aid), která může být případně spojena s oficiálně podporovanými vývozními úvěry (mixed credits). Vázaná pomoc zahrnuje zvýhodněné půjčky nebo granty a je definována jako vládní pomoc, která je vázána na nákup zboží nebo služeb od země-dárce nebo od omezené skupiny zemí.

Termínem oficiální podpora se podle Konsenzu OECD rozumí jakákoliv podpora poskytovaná vládou nebo jménem vlády v oblasti vývozních úvěrů či pojištění vývozních úvěrů. Tato podpora může být ve formě přímého financování, refinancování, záruk, dotací úrokových sazeb, finanční pomoci (levné úvěry a granty), pojištění exportních úvěrů a záruk. Spolu s dalšími pravidly pro státem podporované vývozy OECD také pravidelně určuje sazby CIRR (Commercial Interest Reference Rates), které slouží jako minimální úrokové sazby, jež mohou být používány pro státem podporované vývozy.

Z mezinárodněprávního hlediska je Konsenzus OECD gentlemanská dohoda mezi jeho účastnickými zeměmi. Nejde tedy o dokument OECD mající právně závaznou povahu, i když je administrativně podporován sekretariátem OECD. Pro členské země EU je však jeho právní postavení mnohem silnější, neboť se z gentlemanského ujednání na mezinárodní úrovni stal závazným právním dokumentem tím, že byl vydán Radou EU ve formě rozhodnutí. Rozhodnutí Rady EU je v systému sekundárních pramenů práva ES jedna z nejvýznamnějších a nejzávažnějších forem s přímou působností a účinkem vůči členským státům. Všechny

členské státy jsou pak tímto rozhodnutím vázány k dodržování Konsenzu. V praxi to znamená, že mezinárodní pravidla pro státní podporu vývozu jsou formulována a dojednána v rámci Konsenzu u OECD a posléze jsou transformována do rozhodnutí Rady EU.

Obdobně, jako jsou členové Konsenzu OECD sdruženi v rámci Trade Directorate OECD ve skupině Export Credits and Credit Guarantee Group, jsou i úvěrové a investiční pojišťovny z celého světa sdruženy v International Union of Credit and Investment Insurers. Toto sdružení pojišťoven je známo pod názvem Bernská unie. V oblasti pojišťování exportních úvěrů se jeho členové řídí tzv. Smlouvami Bernské unie o podmínkách exportních úvěrů (Berne Union Agreements, Understandings and Obligations in the Export Credit Insurance Field (2001)). Na rozdíl od Export Credits and Credit Guarantee Group není členství v Bernské unii vázáno na členství v OECD.

Hlavní aktivity Bernské unie spadají do následujících tří oblastí: 1. Stanovování mezinárodně platných principů pro pojišťování vývozních úvěrů a udržování disciplíny při úvěrování mezinárodního obchodu. 2. Mezinárodní spolupráce při podpoře příznivého investičního klimatu a udržování platných principů při pojišťování zahraničních investic. 3. Výměna informací, pomoc a poradenství v otázkách komerčních i teritoriálních rizik, spojených s pojišťováním vývozních úvěrů, zahraničních investic a s tím souvisejícími záležitostmi.

Na rozdíl od exportních úvěrových agentur se obecně předpokládá, že exportní pojišťovny se nezabývají poskytováním finanční pomoci. Všechny exportní pojišťovny jsou tak povinny na základě ustanovení WTO i národních ministerstev financí provozovat svoji činnost beze ztrát. Jinými slovy, jejich posláním není motivovat své zákazníky k tomu, aby vstupovali do komerčně neživotaschopných projektů.

Práce Bernské unie probíhá prostřednictvím jejích dvou výborů. Jedním je Výbor pro pojištění vývozních úvěrů (Export Credit Insurance Committee) s technickým podvýborem a druhým je Výbor pro pojištění investic (Investment Insurance Committee), který má také technický podvýbor. Oba výbory se scházejí alespoň dvakrát do roka.

2. Charakteristika exportního úvěru a pojištění v České republice

V bývalém Československu a od roku 1993 v samostatné České republice se s rozpadem tradičních východních trhů jasně ukázalo, že v rostoucí mezinárodní konkurenci bude pro české vývozce čím dál obtížnější se prosadit bez toho, aby kromě kvality zboží nabídli srovnatelné podmínky financování exportních dodávek jako zavedené západní firmy. Po krátkém období liberalismu a odmítání zásahů státu do ekonomiky počátkem devadesátých let proto došlo poměrně rychle k vytvoření speciální instituce zabývající se podporou exportu.

V roce 1992 tak vznikla státem plně vlastněná akciová společnost Exportní garanční a pojišťovací společnost (EGAP), jejímž smyslem bylo poskytovat vývozcům pojištění teritoriálních i komerčních rizik. Tato společnost poskytovala konkrétním vývozcům u každého schváleného vývozního případu subvence vyrovnávající část úrokového rozdílu mezi náklady z vyššího úvěrového zatížení v tuzemsku a výnosem ze zahraničního úroku. Zdroje subvencí pro úhradu úrokových ztrát byly pro EGAP přidělovány ze státního rozpočtu.

Pro první polovinu devadesátých let byla v České republice charakteristická zvláštní situace, kdy prakticky neexistovalo komerční úvěrové pojištění. Odvětví českého úvěrového pojištění se tak začalo rozvíjet až založením EGAP v roce 1992. Do té doby úvěrové pojištění v dnešním slova smyslu neexistovalo. Sice existovala určitá pojišťovací služba České pojišťovny používaná z dob před rokem 1989, ta však byla pro moderní potřeby naprosto nepoužitelná. Došlo tak k tomu, že hybnou silou vývoje úvěrového pojištění v ČR se stala státní úvěrová společnost, jejíž hlavní náplní je poskytovat státní podporu prostřednictvím úvěrového pojištění. Tuto skutečnost lze jednoduše vysvětlit tím, že konkurenční úvěrové pojišťovny v oblasti soukromého úvěrového pojištění začaly vznikat až v roce 1997. V letech 1992 - 1997 tak měl EGAP dominantní postavení na trhu (s odhadovaným podílem až 90%).

Jedinou konkurencí EGAP na české trhu byla již zmíněná Česká pojišťovna a česká pobočka pojišťovny Gerling, která poskytovala služby úvěrového pojištění pro dceřiné společnosti nadnárodních klientů.

Rok 1997 byl pro vývoj úvěrového pojištění v ČR přelomový tím, že vznikla úvěrová pojišťovna ČESCOB a.s. jako společný podnik České pojišťovny a.s. a belgické pojišťovny COBAC. Svou činností na českém trhu postupně získala podíl 35%. Dalším vývojem, převážně z důvodů změn v mateřské německo-nizozemské společnosti, došlo ke změně pobočky Gerlingu na pobočku úvěrové pojišťovny Atradius s přibližně 15% podílu na českém trhu. Podíl EGAP se na trhu komerčního pojištění v letech 2000- 2005 let podle Ďuriny (2006) pohyboval nad 50%. Stejný podíl si pravděpodobně udrží i dceřiná společnost EGAP zabývající se komerčním pojištěním, která se z EGAP vyčlenila od 1. října 2005.

Po této poznámce osvětlující vztah EGAP ke komerčnímu úvěrovému pojištění se opět vrátíme k historickému vývoji české podpory exportních úvěrů. Po několika prvních letech činnosti EGAP bylo zřejmé, že fungování EGAP jako jediné české instituce podporující export a soustřeďující jak bankovní tak pojišťovací činnost by nebylo efektivní. V roce 1995 proto došlo k vytvoření akciové společnosti Česká exportní banka (ČEB), jako dceřiné společnosti EGAP.

Podle zákona 58/1995 Sb. o pojišťování a financování vývozu se státní podporou se tak Česká exportní banka zaměřila na financování vývozních úvěrů za podmínek zvýhodněných oproti tržním podmínkám, zejména z hlediska doby splatnosti úvěru a výše úrokových sazeb. EGAP si ponechal ve své působnosti pojištění krátkodobých a dlouhodobých vývozních úvěrů. V rámci české proexportní politiky byla dále v roce 1997 Ministerstvem průmyslu a obchodu založena státní příspěvková Česká agentura na podporu obchodu, zkráceně označovaná jako CzechTrade. Posláním České agentury na podporu obchodu je poskytování informačních, poradenských a podpůrných služeb zaměřených na zlepšování výsledků zahraničního obchodu České republiky a exportních aktivit českých podnikatelských subjektů v zahraničí. Dalším výrazným mezníkem v historii podpory českých exportních úvěrů je 1. říjen 2005, kdy vzhledem k požadavkům EU na oddělení komerčních aktivit od pojištění se státní podporou došlo k výše zmíněnému oddělení Komerční úvěrové pojišťovny EGAP od vlastní společnosti EGAP.

Od roku 2006 tak existuje následující vlastnická struktura českých institucí podporujících financování exportu. Jádrem této struktury je akciová společnost EGAP, která je plně vlastněna státem. Akcionářská práva vykonávají ministerstvo financí (520 hlasů), ministerstvo průmyslu a obchodu (468 hlasů), ministerstvo zahraničních věcí (156 hlasů) a ministerstvo zemědělství (156 hlasů). EGAP je jediným akcionářem Komerční úvěrové pojišťovny EGAP. V budoucnu podle Výroční zprávy EGAP (2006) počítá EGAP s tím, že část akcií Komerční úvěrové pojišťovny EGAP prodá strategickému partnerovi. Akcie ČEB jsou z 27 procent vlastněny EGAP, ze 73 procent vlastněny státem, přičemž vykonavateli akcionářských práv státu jsou ministerstva financí (52 hlasů), průmyslu a obchodu (30 hlasů), zahraničních věcí (12 hlasů) a zemědělství (6 hlasů).

Propojení mezi ČEB, EGAP a Komerční úvěrovou pojišťovnou EGAP je zřejmé nejen z vlastnického propojení a z toho, že všechny tři instituce sídlí v jedné budově, ale i ze zákonem stanovených pravidel jejich fungování. Podmínkou pro poskytování úvěrů ČEB bylo od založení ČEB pojištění vývozních úvěrových rizik u EGAP. Tato podmínka byla zákonem č. 58/1995 Sb. (novelizován zákonem č. 23/2006 Sb.) o pojišťování a financování vývozu se státní podporou povinná pro všechny produkty nabízené ČEB pokud existuje odpovídající pojistný produkt EGAP. S účinností novely 23/2006 Sb. je od roku 2006 oslabeno monopolní propojení ČEB a EGAP, neboť podle této novely může ČEB nahradit pojištění EGAP jiným typem zajištění. Hlavním motivem odstranění dřívější podmínky, že veškeré aktivity ČEB musely být pojištěny u EGAP, nebylo primárně posílení konkurenčního prostředí, ale snaha

rozšířit působení ČEB i na oblasti, ve kterých ze zákona společnost EGAP nemohla vývoz pojišťovat.

3. Základní podporované produkty EGAP a ČEB

V následujících odstavcích jsou stručně charakterizovány jednotlivé druhy pojištění se státní podporou, které poskytuje EGAP. Jednotlivé typy pojištění jsou zároveň provázány s popisem odpovídajících úvěrů poskytovaných ČEB. U každého typu pojištění uvádíme jeho relativní význam v aktivitách EGAP vyjádřený jeho podílem na celkové hodnotě uzavřených pojistných smluv EGAP se státní podporou. Podrobný popis aktivit EGAP a ČEB poskytují Výroční zpráva EGAP (2006) a Výroční zpráva ČEB (2007).

Náš přehled začínáme pojištěním krátkodobých dodavatelských úvěrů proti teritoriálním rizikům, tj. pojištěním krátkodobých vývozních úvěrů do 2 let proti kombinovaným komerčním a teritoriálním rizikům. Tento typ pojištění je objemově nejvýznamnější a v roce 2005 na něj připadla přibližně třetina (v hodnotovém korunovém vyjádření) uzavřených pojistných smluv se státní podporou. Krátkodobý vývozní úvěr pojištěný EGAP poskytuje ČEB do výše 100 procent hodnoty smlouvy o vývozu, přičemž pojištěným je vývozce. Při těchto úvěrech používá ČEB úrokovou sazbu na bázi pohyblivé úrokové sazby (LIBOR, EURIBOR atd.)

Společně s pojištěním krátkodobých dodavatelských úvěrů poskytuje EGAP samozřejmě i pojištění střednědobých a dlouhodobých vývozních dodavatelských úvěrů proti teritoriálním a komerčním rizikům. Jedná se tedy o pojištění kombinace politických a komerčních rizik, spojených s dodavatelským úvěrem poskytovaným českým vývozcem zahraničnímu kupujícímu, v možné kombinaci s pojištěním rizika odstoupení od kontraktu před dodáním. Pojištění dodavatelského úvěru je vhodné pro zabezpečení pohledávek z kontraktů na vývoz strojírenské produkce a investičních celků. Pojištění kryje celé spektrum teritoriálních a tržně nezajistitelných komerčních rizik. Individuální pojistná smlouva je vždy připravována ve vazbě na specifika pojišťovací akce, přičemž ve všech variantách pojištění dodavatelských úvěrů je pojištěným český vývozce. Pojistné plnění obdrží pojištěný, případně, při stanovení tzv. benefice v pojistné smlouvě, jeho banka. Tento typ pojištění je dlouhodobě objemově nejméně významným a v roce 2005 na něj připadlo méně než jedno procento korunového objemu uzavřených pojistných smluv se státní podporou. Střednědobé a dlouhodobé vývozní úvěry poskytuje ČEB do výše 85 procent hodnoty smlouvy o vývozu. ČEB vyžaduje 15 procent akontace a používá jako úrokovou sazbu fixní sazbu CIRR nebo její ekvivalent na bázi pohyblivé úrokové sazby (LIBOR, EURIBOR atd.)

Vedle již vysvětleného pojištění dodavatelských úvěrů poskytuje EGAP i pojištění vývozních odběratelských úvěrů proti teritoriálním a komerčním rizikům, spojeným s bankovním odběratelským úvěrem poskytovaným českým vývozcem zahraničnímu kupujícímu, v možné kombinaci s pojištěním rizika odstoupení od kontraktu před dodáním. Pojištění odběratelských úvěrů se týká úvěrů poskytnutých bankou vývozce zahraničnímu kupujícímu nebo jeho bance na dobu delší než jeden rok. Pojištění kryje úvěrové riziko splácení pohledávek z poskytnutých odběratelských úvěrů. Pojištění proti úvěrovému riziku chrání financující banka nebo jinou finanční instituci proti riziku nezaplacení pohledávky za zahraničním kupujícím nebo jeho bankou v důsledku teritoriálních nebo tržně nezajistitelných komerčních rizik. Pojistné smlouvy pro pojištění úvěrového rizika jsou vždy připravovány individuálně a respektují specifika pojišťované akce. Pojistné se platí zpravidla jednorázově předem. Pojištěným je banka (ČEB). Pojistné plnění obdrží pojištěný. Pojištění odběratelského úvěru je dlouhodobě mnohem podstatnějším typem smlouvy než pojištění úvěru dodavatelského a v roce 2005 na něj připadlo 15 procent objemu uzavřených pojistných smluv se státní podporou. Při tomto typu úvěru pojištěným EGAP je příjemcem úvěru od ČEB buď přímo zahraniční dovozce nebo banka zahraničního dovozce. Krátkodobý vývozní

odběratelský úvěr poskytuje ČEB do výše 100 procent hodnoty smlouvy o vývozu. Dlouhodobý vývozní odběratelský úvěr poskytuje ČEB do výše 85 procent hodnoty smlouvy o vývozu s 15 procentní akontací. Úroková sazba ČEB pro krátkodobý úvěr je stanovena na bázi pohyblivé úrokové sazby (LIBOR, EURIBOR atd.), pro dlouhodobý úvěr je stanovena jako fixní sazba CIRR nebo její ekvivalent na bázi pohyblivé úrokové sazby (LIBOR, EURIBOR atd.)

Dalším pojistným produktem EGAP je pojištění potvrzeného akreditivu, které se týká rizika komerční banky spojeného s potvrzením neodvolatelného dokumentárního akreditivu v souvislosti s krátkodobým financováním exportérů. Pojištění kryje riziko škody vzniklé bance potvrzující akreditiv, které bylo způsobené neproplacením akreditivu vystavující bankou. Toto pojištění kryje jak komerční, tak i teritoriální (politická) rizika související se zahraniční bankou, která vystavila akreditiv. Pojištění potvrzeného akreditivu je využíváno pouze ve velmi malém rozsahu.

EGAP poskytuje i pojištění úvěru na financování výroby pro vývoz proti riziku nezaplacení úvěru. Toto pojištění exportérovi napomáhá při získávání potřebných úvěrových prostředků pro zajištění výroby exportní zakázky. Tento typ pojištění předpokládá, že exportér má již uzavřenou smlouvu o vývozu se zahraničním kupujícím a rovněž má sjednáno pojištění exportního úvěru nebo jinak vhodně zabezpečenou návratnost pohledávky. Na toto pojištění v roce 2005 připadlo 12 procent objemu uzavřených pojistných smluv se státní podporou. Úvěr na financování výroby pro vývoz (předexportní úvěr) poskytuje ČEB jako krátkodobý i dlouhodobý, přičemž pojištěným subjektem u EGAP je ČEB. V případě krátkodobého úvěru poskytuje ČEB úvěr do výše 85 procent hodnoty smlouvy o vývozu, v případě úvěru dlouhodobého do výše 75 procent. Úrokovou sazbu stanovuje ČEB na bázi pohyblivé úrokové sazby (LIBOR, EURIBOR atd.)

Dalším ekonomicky významným produktem EGAP je pojištění investic českých právnických osob v zahraničí proti riziku zamezení převodu výnosů z investice, vyvlastnění nebo politicky motivovaného násilného poškození a dále proti riziku odstoupení hostitelské vlády od přijatých závazků souvisejících s investicí. Toto pojištění patří dlouhodobě k nejvíce využívaným a v roce 2005 na něj připadlo 19 procent objemu uzavřených pojistných smluv se státní podporou. Toto pojištění využívá ČEB při poskytování úvěrů na investice v zahraničí. Pojištěným je v tomto případě investor nebo ČEB. Jako úrokovou sazbu používá ČEB fixní sazbu CIRR nebo sazbu na bázi pohyblivé úrokové sazby (LIBOR, EURIBOR atd.)

Na současném náročném globálním trhu je velice obtížně získat významnou vývozní zakázku v konkurenci mnoha světových firem. Z tohoto hlediska je velice důležité předběžné seznámení se s cílovým trhem a propagace na tomto trhu. EGAP proto pokrývá svými pojistnými aktivitami i riziko spojené s touto prvotní fází vývozního procesu. Pojištění prospekce trhu poskytované EGAP představuje pojištění rizika, že se vývozce — malý nebo střední podnik — na konkrétním trhu neuplatní a nevytvoří si dostatečné inkaso ke splacení úvěru, který na tento účel získal. Úvěry těmto vývozci poskytuje ČEB nebo některá komerční banka na základě předchozího posouzení prospekčního záměru agenturou CzechTrade. V praxi je toto pojištění využíváno pouze ve velmi malém rozsahu. ČEB poskytuje úvěr za úrokovou sazbu na bázi pohyblivé úrokové sazby (LIBOR, EURIBOR atd.) do výše 65 procent uznatelných nákladů na prospekci. Náklady na prospekci mohou být vynaloženy na exportní a marketingové poradenství, zpracování analýz, reklamu, inzerci, propagační materiály, účast na obchodních akcích v zahraničí, právní služby v zahraničí, skladování v zahraničí nebo certifikaci výrobků pro trhy prospekce. Pojištěným je u tohoto typu úvěru ČEB.

Riziko exportního obchodu samozřejmě nekončí s úspěšně završenou prospekční fází. I po získání exportní zakázky se může stát, že zahraniční kupující nebude schopen plnit své smluvní závazky. V této situaci nastupuje ze strany EGAP pojištění výrobního rizika, tj.

pojištění proti riziku ztrát vývozce v důsledku nemožnosti splnit smluvní závazky ze smlouvy o vývozu z důvodu na straně zahraničního kupujícího. Toto pojištění lze sjednat v návaznosti na pojištění pohledávek z vývozního odběratelského nebo dodavatelského úvěru nebo úvěru na financování výroby určené na vývoz proti riziku nezaplacení. Toto pojištění patří dlouhodobě k méně významným a v roce 2005 na něj připadla 4 procenta objemu uzavřených pojistných smluv se státní podporou.

Samostatnou oblastí aktivit EGAP je pojištění bankovní záruky související s plněním smlouvy o vývozu českým vývozcem. Toto pojištění pomáhá vývozci získat od bank záruky potřebné pro přípravu a realizaci vývozního kontraktu, především při vývozu investičních celků. Kromě pojištění neoprávněného čerpání záruky pojišťuje EGAP banky vystavující záruky i proti riziku jejich oprávněného čerpání, tj. proti riziku nesplnění kontraktačních povinností ze strany dovozce. Na toto pojištění v roce 2005 připadlo 17 procent objemu uzavřených pojistných smluv se státní podporou. V případě záruk poskytnutých ČEB je pojištěným ČEB. Záruky poskytované ČEB (záruka za nabídku, za dobré provedení smlouvy o vývozu, za vrácení akontace a za uvolnění zádržného) jsou záruky neplatební. U všech těchto záruk ČEB ručí za to, že beneficiantovi vyplatí částku do výše uvedené v záruční listině pokud ČEB obdrží písemné uplatnění záruky od beneficianta s prohlášením, že příkazce nesplnil podmínky smlouvy o vývozu. V následujících odstavcích stručně charakterizujeme jednotlivé záruky poskytované ČEB.

Záruka za nabídku zajišťuje závazek vývozce uzavřít smlouvu o vývozu v případě úspěšné nabídky v tendru. Podle této záruky ČEB odškodní vypisovatele tendru v případě, že vývozce uspěje v tendru, ale nedodrží podmínky jím předložené nabídky. Nedodržení podmínek může být např. změna ceny, dodací lhůty nebo parity, popř. odstoupení od úmyslu uzavřít smlouvu o vývozu.

Záruka za dobré provedení smlouvy o vývozu zajišťuje závazek vývozce řádně splnit podmínky smlouvy o vývozu. Záruka slouží k zajištění termínu a kvality dodávky. Rozsah záruky se odvozuje od konkrétních podmínek smlouvy o vývozu. ČEB ručí za splnění podmínek smlouvy o vývozu ze strany vývozce. Záruka může obsahovat redukční klauzuli, která stanoví, že výše záruky se může snižovat úměrně realizované části smlouvy o vývozu.

Záruka za vrácení akontace zajišťuje závazek vývozce vrátit akontaci nebo její poměrnou část v případě, že vývozce nedodal příslušné zboží nebo je dodal jen částečně. Akontační zárukou je zajištěna dodávka minimálně v hodnotě akontace. Akontační záruka může stejně jako záruka za dobré provedení smlouvy o vývozu obsahovat redukční klauzuli, podle které se výše záruky může snižovat úměrně realizované části smlouvy o vývozu.

Posledním druhem záruky poskytovaným ČEB je záruka za uvolnění zádržného. Tato záruka zajišťuje závazek vývozce, že v případě požadavku odběratele na vrácení části již zaplacené částky vývozní ceny pro nedostatečné splnění podmínek smlouvy o vývozu bude stanovená část ceny odběrateli vrácena.

Státní podpora se u úvěrů ČEB projevuje především v nižších úrokových nákladech pro příjemce úvěru. U krátkodobého financování používá ČEB minimální ziskovou marži. U dlouhodobého financování jsou úvěry ČEB poskytovány za výhodnou sazbu CIRR (Commercial Interest Reference Rates) stanovenou OECD pro státem podporované vývozy, a to i na velmi dlouhá období splatnosti.

Státní podpora EGAP se projevuje hlavně tím, že EGAP může pojišťovat rizika, která žádná komerční pojišťovna nebudou ochotna pojistit, protože na ně nenajde na trhu zajištění. EGAP může tato tržně nezajistitelná rizika pojišťovat, protože má státní záruku. Tato státní záruka znamená, že v případě poklesu pojistných fondů a technických rezerv EGAP stát přebere nevypořádané závazky EGAP vyplývající z uzavřené pojistné smlouvy. Díky záruce státu mají pro komerční banky úvěry a záruky pojištěné u EGAP z hlediska propočtu kapitálové přiměřenosti nulovou váhu. Z toho plyne, že komerční banky jsou ochotnější půjčovat úvěry

zajištěné EGAP a vývozci tak mají zajištěn lepší přístup k finančním zdrojům.

5. Podpora z fondů Evropské unie

Vedle státních úvěrových podpor financovaných z českých zdrojů mohou být české podnikatelské projekty podporovány i z fondů Evropské unie. Na základě definovaných cílů a priorit Národního rozvojového plánu České republiky pro období 2007–2013 a Národního strategického referenčního rámce ČR připravuje Česká republika pro využívání fondů Evropské unie v letech 2007–2013 celkem 24 operačních programů pro nově koncipované tři cíle politiky hospodářské a sociální soudržnosti EU. V této sekci proto stručně charakterizujeme tyto cíle a jednotlivé operační programy.

Třemi základními cíli politiky hospodářské a sociální soudržnosti EU na léta 2007–2013 jsou cíl Konvergence, cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost a cíl Evropská územní spolupráce. Cíl Konvergence je zaměřen na podporu růstu a tvorby pracovních míst v nejméně rozvinutých členských zemích a oblastech. Cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost bude realizován prostřednictvím regionálních programů pro regiony a orgány regionální správy podporující ekonomické změny v průmyslových, městských i venkovských oblastech. Cíl Evropská územní spolupráce směřuje k podpoře harmonického a vyváženého rozvoje na území EU. K naplnění těchto cílů bude mít pro období 2007–2013 Česká republika v programech spolufinancovaných ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti k dispozici přibližně 27 miliard EUR poskytnutých z prostředků EU. Naprostá většina těchto financí je směřována na cíl Konvergence, na jehož dosažení je alokováno 25,9 mld. EUR.

1. Konvergenční operační programy

K dosažení cíle Konvergence jsou připraveny operační programy Podnikání a inovace, Výzkum a vývoj pro inovace, Lidské zdroje a zaměstnanost, Vzdělávání pro konkurenceschopnost, Životní prostředí, Doprava, Integrovaný operační program, Regionální operační programy a Technická pomoc. V následujících odstavcích objasníme podstatu a cíle těchto jednotlivých operačních programů.

Ke klasickému pojetí programů na podporu podnikání má nejbližší operační program Podnikání a inovace. Cílem tohoto programu je zvýšit do roku 2013 konkurenceschopnost České republiky a přiblížit inovační výkonnost českého sektoru průmyslu a služeb úrovni předních průmyslových zemí Evropy. Tento záměr by měl být v tomto operačním programu dosažen výraznou podporou inovací a úzkým propojením oblastí vývoje a výzkumu s podnikovou sférou. Důraz je v tomto operačním programu kladen na zavádění výsledků z oblasti vědy a výzkumu do praxe. Stimulovány by proto měly být všechny formy kooperace směřující k dosažení těchto cílů. Součástí operačního programu je i podpora vytváření vhodného prostředí pro podnikání a inovace, které bude motivovat jak k vzniku nových, tak k rozvoji již existujících firem. Program se zaměří i na podporu podnikatelských aktivit v oblasti úspor energií a vyššího prosazování jejich obnovitelných zdrojů. Prostřednictvím technické asistence bude podporováno zpracování pilotních projektů pro posílení absorpční schopnosti ekonomiky, zvláště v oblasti inovativních intervencí. Významnou zprostředkující institucí v tomto operačním programu bude ČMZRB. Celková alokace prostředků EU pro tento program na období 2007–2013 činí přibližně 3 mld EUR, což odpovídá přibližně 12 procentům finančních zdrojů EU přidělených na dosažení cíle Konvergence.

Cílem souvisejícího operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace je posilování výzkumného, vývojového a inovačního potenciálu ČR zajišťujícího růst, konkurenceschopnost a vytváření pracovních míst v regionech tak, aby se ČR stala evropsky významným místem koncentrace těchto aktivit prostřednictvím vysokých škol, výzkumných institucí a dalších relevantních subjektů. Celková alokace prostředků EU pro tento program na

období 2007–2013 činí přibližně 2 mld EUR, což odpovídá přibližně 8 procentům finančních zdrojů EU přidělených na dosažení cíle Konvergence.

Cílem operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost je zvýšit zaměstnanost a zaměstnatelnost lidí v ČR na úroveň průměru 15 nejlepších zemí EU. Tohoto cíle bude dosaženo prostřednictvím zvýšení adaptability zaměstnanců a zaměstnavatelů. Cesta k dosažení tohoto cíle spočívá v rozvoji dalšího vzdělávání, zlepšení přístupu k zaměstnání a prevence nezaměstnanosti, posílení integrace osob ohrožených sociálním vyloučením nebo sociálně vyloučených, posilování institucionální kapacity a efektivnosti veřejné správy a veřejných služeb a zintenzivnění mezinárodní spolupráce v lidských zdrojích a zaměstnanosti. Celková alokace prostředků EU pro tento program na období 2007–2013 činí přibližně 1,8 mld. EUR, což odpovídá přibližně 7 procentům finančních zdrojů EU přidělených na dosažení cíle Konvergence.

S operačními programy rozvoje lidských zdrojů a rozvoje výzkumu a vývoje je úzce propojen operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost 2007–2013. Tento program je zaměřen na rozvoj otevřené, flexibilní a soudržné společnosti a posílení konkurenceschopnosti ekonomiky ČR prostřednictvím partnerské spolupráce vedoucí ke zkvalitnění a modernizaci systémů systému vzdělávání v rámci komplexního systému celoživotního učení a ke zlepšení podmínek ve výzkumu a vývoji. Projekty tohoto operačního programu v oblasti výzkumu a vývoje, které budou navazovat na budování kapacit, budou při výběru posuzovány z hlediska naplnění cílů souvztažného projektu operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace. Celková alokace prostředků EU pro program Vzdělávání pro konkurenceschopnost na období 2007–2013 činí přibližně 1,8 mld EUR, což odpovídá přibližně 7 procentům finančních zdrojů EU přidělených na dosažení cíle Konvergence.

Smyslem operačního programu Životní prostředí je ochrana a zlepšování kvality životního prostředí jako jednoho ze základních principů udržitelného rozvoje. Kvalitní životní prostředí je chápáno jako základ zdraví obyvatel státu a jako faktor zvyšující atraktivitu území pro život, práci a investice. Důsledkem investiční atraktivity je zvyšování nejen zaměstnanosti, ale zejména konkurenceschopného udržitelného hospodářského růstu v regionech. Celková alokace prostředků EU pro tento program na období 2007–2013 činí přibližně 5 mld EUR, což odpovídá přibližně 19 procentům finančních zdrojů EU přidělených na dosažení cíle Konvergence.

Operační program Doprava slouží ke zlepšení dostupnosti českého území dopravou. Bude naplňován v těchto druzích dopravy: železniční, silniční (v majetku státu, tj. dálnice a silnice I. třídy - rychlostní silnice a ostatní silnice I. třídy), vnitrozemské, vodní, multimodální a investicemi do ekologické městské dopravy. Celková alokace prostředků EU pro tento program na období 2007–2013 činí přibližně 6 mld EUR, což odpovídá přibližně 23 procentům finančních zdrojů EU přidělených na dosažení cíle Konvergence.

Modernizace a zefektivnění činnosti a procesů v oblasti veřejné správy, veřejných služeb a územního rozvoje je cílem Integrovaného operačního programu. Zefektivnění těchto činností a procesů je chápáno jako předpoklad pro vytvoření moderní občanské společnosti a zvýšení konkurenceschopnosti regionů a ČR jako celku. Celková alokace prostředků EU pro tento program na období 2007–2013 činí přibližně 1,6 mld EUR, což odpovídá přibližně 6 procentům finančních zdrojů EU přidělených na dosažení cíle Konvergence.

Regionální operační programy jsou rozděleny podle jednotlivých regionů ČR. Všechny regionální programy se zaměřují na urychlení rozvoje regionů ČR, na zvýšení jejich konkurenceschopnosti a atraktivity pro investice a na posílení kvality života obyvatel regionů. Celková alokace prostředků EU pro regionální programy na období 2007–2013 činí necelých 5 mld EUR, což odpovídá přibližně 18 procentům finančních zdrojů EU přidělených na dosažení cíle Konvergence.

Operační program Technická pomoc je pouze obslužným programem. Je určen pro zajištění

aktivit podporujících efektivní řízení, kontrolu, sledování vyhodnocování a informování o realizaci Národního rámce politiky soudržnosti, který zastřešuje aktivity politiky hospodářské a sociální soudržnosti v ČR. Operační program Technická pomoc slouží současně jako podpůrný program pro aktivity spojené s využíváním prostředků strukturálních fondů a Fondu soudržnosti vyžadující jednotný přístup na národní úrovni. Celková alokace prostředků EU pro tento podpůrný program na období 2007–2013 činí přibližně 260 milionů EUR, což odpovídá přibližně 1 procentu finančních zdrojů EU přidělených na dosažení cíle Konvergence.

2. Operační programy podpory konkurenceschopnosti a územní spolupráce

Cíl Konkurenceschopnost, který je druhým z cílů politiky hospodářské a sociální soudržnosti EU na léta 2007–2013, se v ČR týká pouze hlavního města Prahy. K realizaci tohoto cíle jsou vytvořeny dva operační programy nazvané Praha — konkurenceschopnost a Praha — adaptabilita. Operační program Praha — konkurenceschopnost se zaměřuje na zvýšení konkurenceschopnosti Prahy jako dynamické metropole členské země EU prostřednictvím odstranění rozvojových bariér a slabin regionu, zkvalitněním městského prostředí, zlepšením dostupnosti dopravních a telekomunikačních služeb a rozvinutím inovačního potenciálu města. Operační program Praha — adaptabilita se zaměřuje na zvýšení konkurenceschopnosti Prahy posílením adaptability a výkonnosti lidských zdrojů a zlepšením přístupu k zaměstnání pro všechny. Celková alokace prostředků EU pro oba pražské operační programy na období 2007–2013 činí přibližně 420 milionů EUR.

V rámci cíle Evropská územní spolupráce bude v letech 2007–2013 realizováno pět bilaterálních operačních programů přeshraniční spolupráce a to česko-bavorský, česko-saský, česko-rakouský, česko-slovenský a česko-polský program. Vedle těchto bilaterálních programů se bude ČR ve spolupráci s Rakouskem, Polskem, částí Německa, Maďarskem, Slovinskem, Slovenskem, částí Itálie a z nečlenských zemí EU pak Ukrajinou účastnit na další generaci mezinárodních programů nadnárodní spolupráce ve středoevropském prostoru.

ČR se bude účastnit také další generace programů meziregionální spolupráce. Cílem těchto programů meziregionální spolupráce je zlepšit efektivitu politiky regionálního rozvoje v oblastech inovace, znalostní ekonomiky, životního prostředí a ochrany před riziky prostředky meziregionální spolupráce. Zaměřují se tedy na spolupráci v oblasti inovace a znalostní ekonomiky s důrazem na regionální kapacity pro výzkum a technologický rozvoj, na podporu podnikání a malých a středních podniků, podporu rozvoje obchodu a inovačních iniciativ a propagaci využití informačních technologií, na oblast životního prostředí a ochrany před riziky s větším zaměřením na vodní hospodářství, odpadové hospodářství, na problematiku biodiverzity, efektivitu využití zdrojů a obnovitelných zdrojů, udržitelnou veřejnou dopravu, prevenci a řízení přírodních a technologických rizik a na přírodní a kulturní dědictví. Cílem je umožnit aktérům na regionální a místní úrovni z různých zemí EU výměnu jejich zkušeností a znalostí a dále rozvíjet a zlepšovat nástroje a přístupy regionální politiky. Celkový objem prostředků EU určených pro naplňování cíle Evropská územní spolupráce na období 2007–2013 činí přibližně 390 milionů EUR.

6. Závěr

Po počáteční fázi ekonomického přechodu v letech 1990-1991, pro který byla charakteristická výrazná liberální snaha o odstranění státních podpůrných programů přetrvávajících z období přestavby centrálně plánované ekonomiky v druhé polovině osmdesátých let, se počínaje rokem 1992 začaly v České republice intenzivně rozvíjet programy státní úvěrové podpory. Tyto programy byly od počátku diferencovány jak sektorově tak průřezově v rámci nově vytvořených specializovaných podpůrných institucí. Hlavními oblastmi, na které se zaměřila

česká státní úvěrová podpora byly zemědělství, export a podpora drobného a středního podnikání.

Použité přístupy v těchto jednotlivých segmentech se odlišovaly jak z hlediska institucionálního uspořádání těchto podpůrných organizací, tak z hlediska použitých forem úvěrové podpory. Český export byl od roku 1992 podporován především prostřednictvím subvencovaného pojištění zabezpečeného EGAP. Podpora malého a středního podnikání se zaměřila na úvěrové garance a poskytování zvýhodněných úvěrů specializovanou bankou ČMZRB. V oblasti zemědělství byl vytvořen fond PGRLF, který poskytoval garance úvěrů a příspěvky na snížení úroků z úvěrů poskytovaných běžnými komerčními bankami.

Od roku 1992 do roku 2007 všechny uvedené instituce prošly vývojem, během kterého se dále rozšiřovaly jejich oblasti činnosti, přičemž byla v podstatě zachována jejich původní institucionální forma a hlavní zaměření a filosofie jejich aktivit. Potenciálním kritickým mezníkem v činnosti všech těchto institucí byl vstup ČR do EU v květnu 2004. Všechny instituce popisované v této práci (EGAP, ČEB, ČMZRB a PGRLF) tento mezník úspěšně překonaly a očekávají, že budou dále úspěšně fungovat. V souvislosti se vstupem do EU došlo u těchto institucí k některým změnám v cílových oblastech podpory, programech a mechanismech poskytování podpor. Členstvím v EU získala ČR možnost čerpat z operačních programů EU. Prostředky z těchto programů jsou bezprostředně využívány pouze v rámci programů ČMZRB. Ostatní podpůrné instituce analyzované v této práci nezačleňují sice dotace EU přímo do svých programů, ale při financování jednotlivých projektů jejich klientů hrají dotace EU často důležitou roli jako další finanční zdroj.

References

- [1] Arrangement on officially supported export credit. OECD, Paris, 2005.
- [2] Berne union agreements, understandings and obligations in the export credit insurance field, January 2001.
- [3] Věra Bečvářová. Úloha zemědělské záruční instituce v úvěrování zemědělství USA. *Zemědělská ekonomika*, 39(4):333–339, duben 1993.
- [4] Věra Bečvářová. Záruky jako cesta přílivu kapitálu do zemědělství. *Zemědělská ekonomika*, 40(3-4):255–260, 1994.
- [5] Věra Bečvářová. Shape of financial support for the Czech agriculture restructuring. In *An Enterprise Odyssey: Building Competitive Advantage*, pages 73–80, Zagreb, 2004. University of Zagreb.
- [6] Věra Bečvářová. Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond jako nástroj zefektivnění dotací v zemědělství. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 53(6):7–18, 2005.
- [7] Věra Bečvářová. Utilisation of subsidy in a program-directed support of agricultural loans. *Agricultural Economics*, 52(7):311–320, July 2006.
- [8] Věra Bečvářová. Využití garantovaného bankovního úvěru jako formy multiplikace dotací v zemědělství. In Oldřich Rejnuš and Karel Zezula, editors, *Komoditní derivátové obchody*, pages 18–28, Brno, 2006. MZLU v Brně.
- [9] Dirk J. Bezemer. Microeconomic institutions and the transformation of agribusiness: Evidence from the Czech Republic. *Eastern European Countryside*, 5:85–98, 1999.
- [10] Dirk J. Bezemer. Credit markets for agriculture in the Czech Republic. *Europe-Asia Studies*, 54(8):1301–1317, 2002.
- [11] Dirk J. Bezemer. Credit allocation and farm structures in the Czech Republic. *Comparative Economic Studies*, 45(1):25–43, March 2003.
- [12] Dirk J. Bezemer. Risk and agricultural de-collectivisation, with evidence from the Czech Republic. *Economic Systems*, 28(1):1–21, 2004.

- [13] Barry P. Bosworth, Andrew S. Carron, and Elisabeth H. Rhyne. *The Economics of Federal Credit Programs*. Brookings Institution, Washington, D.C., 1987.
- [14] Graham Brookes, Franz Donhauser, and Karel Janda. The effectiveness of the agricultural credit market in the Czech Republic. Research paper, Policy Advisory Unit in the Czech Ministry of Agriculture, Prague, December 1996.
- [15] Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace (WTO). Sbírka zákonů č. 191/1995 Sb., částka 51, Praha, 1995.
- [16] Irena Čermáková. *Bankovní záruka*. ECON, Brno, 2002.
- [17] Pavel Ševčík. *Jak získat peníze od státu, bank a EU*. Newfinances, Praha, 2004.
- [18] Iraj Hashi. The comparative analysis of state aid and government policy in Poland, Hungary and the Czech Republic. Mimeo, 2004.
- [19] Informace o výsledcích činnosti k 31.12.2005. PGRLF, Praha, 2006.
- [20] Karel Janda. Analysis of the budgetary costs of the Supporting and Guarantee Agricultural and Forestry Fund. *Czech Journal of Economics and Finance*, 56(9–10):416–434, 2006.
- [21] Karel Janda and Martin Čajka. Státní podpora českého zemědělského úvěru v období před vstupem do Evropské unie. Working Paper 15/2006, IES FSV UK, Praha, 2006.
- [22] Karel Janda, Hana Sklenková, and Jaroslav Vigner. Financování českého zemědělství — ekonometrická evidence. *Politická ekonomie*, 45(5):708–718, 1997.
- [23] Karel Janda and Jaroslav Vigner. Problémy financování zemědělských investic — I. *Zemědělec*, 5(34):28, 1997.
- [24] Nejvyšší kontrolní úřad. Kontrolní závěr z kontroly hospodaření se státními prostředky poskytnutými na zřízení a činnost Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu. Věstník Nejvyššího kontrolního úřadu 1997, částka 1, 95/13, Praha, 1997.
- [25] Nejvyšší kontrolní úřad. Hospodaření s prostředky státního rozpočtu poskytnutými na prostřednictvím Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu, a.s. Věstník Nejvyššího kontrolního úřadu 1999, částka 4, 99/05, Praha, 1999.
- [26] Nejvyšší kontrolní úřad. Podpora zemědělství a lesního hospodářství poskytovaná prostřednictvím Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu, a.s. Věstník Nejvyššího kontrolního úřadu 2005, částka 4, 05/10, Praha, 2005.
- [27] Nařízení Komise (ES), kterým se mění nařízení (ES) č. 70/2001. 364/2004, 25. února 2004.
- [28] Nařízení Komise (ES) o použití článků 87 a 88 Smlouvy o ES na podporu de minimis. 69/2001, 12. ledna 2001.
- [29] Nařízení Komise (ES) o použití článků 87 a 88 Smlouvy o ES na státní podpory malým a středním podnikům. 70/2001, 12. ledna 2001.
- [30] Národní rozvojový plán České republiky. Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, leden 2006.
- [31] Národní strategický referenční rámec ČR 2007–2013. Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha, prosinec 2006.
- [32] PGRLF. Information on results as of 31 December 2004. Prague, 2005.
- [33] PGRLF. Informace o výsledcích činnosti k 31.12.2005. Praha, 2006.
- [34] Pokyny k regionální podpoře na období 2007 – 2013. Úřední věstník Evropské unie, 2006/C 25/08, 4. března 2006.
- [35] Pokyny pro poskytování podpor Podpůrným a garančním rolnickým a lesnickým fondem, a.s. Ministerstvo zemědělství ČR, Praha, 2007.
- [36] Pokyny společenství o státní podpoře na ochranu životního prostředí. Úřední věstník Evropské unie, 2001/C 37/03, 3. února 2001.
- [37] Jan Poucek and Vladimír Wilda. Programmes supporting small and medium sized enterprises in the Czech Republic. *International Journal of Entrepreneurship and Innovation*

Management, 6(1/2):110–123, 2006.

[38] Pravidla pro národní regionální podporu. Úřední věstník Evropské unie, 1998/C 74/06, 10. března 1998.

[39] Předběžné výsledky hospodaření v roce 2006. EGAP, Praha, 2007.

[40] Smlouva o založení Evropského společenství. Řím, 25. března 1957.

[41] Helena Sůvová, František Pavelka, Zdeněk Degen, Lidmila Němcová, and Ludmila Nálevková. *Specializované bankovníctví*. Bankovní institut, a.s., Praha, 1997.

[42] Martin Ďurina. *Rizika státní úvěrové pojišťovny*. Disertační práce, Vysoká škola ekonomická, Praha, 2006.

[43] Usnesení vlády č. 1315/2001 k regionální mapě intenzity veřejné podpory na období let 2002–2006, 10. prosince 2001.

[44] Výroční zpráva 2006. ČEB, Praha, 2007.

[45] Výroční zpráva 2006. ČMZRB, Praha, 2007.

[46] Výroční zpráva 2005. EGAP, Praha, 2006.

[47] Zákon o podpoře malého a středního podnikání. 47/2002 Sb., 11. ledna 2002.

[48] Zákon o pojišťování a financování vývozu se státní podporou. 58/1995 Sb., 14. března 1995.

[49] Zákon, kterým se mění zákon č. 58/1995 Sb. o pojišťování a financování vývozu se státní podporou. 23/2006 Sb., 20. prosince 2005.

[50] Zpráva o stavu zemědělství ČR, Zelená zpráva. Ministerstvo zemědělství ČR, Praha, 1995–2006.

IES Working Paper Series

2006

1. Martin Gregor: *Globální, americké, panevropské a národní rankingy ekonomických pracovišť*
2. Ondřej Schneider: *Pension Reform in the Czech Republic: Not a Lost Case?*
3. Ondřej Knot and Ondřej Vychodil: *Czech Bankruptcy Procedures: Ex-Post Efficiency View*
4. Adam Geršl: *Development of formal and informal institutions in the Czech Republic and other new EU Member States before the EU entry: did the EU pressure have impact?*
5. Jan Zápál: *Relation between Cyclically Adjusted Budget Balance and Growth Accounting Method of Deriving 'Net fiscal Effort'*
6. Roman Horváth: *Mezinárodní migrace obyvatelstva v České republice: Role likviditních omezení*
7. Michal Skořepa: *Zpochybnění deskriptivnosti teorie očekávaného užítku*
8. Adam Geršl: *Political Pressure on Central Banks: The Case of the Czech National Bank*
9. Luděk Rychetník: *Čtyři mechanismy příjmové diferenciacce*
10. Jan Kodera, Karel Sladký, Miloslav Vošvrda: *Neo-Keynesian and Neo-Classical Macroeconomic Models: Stability and Lyapunov Exponents*
11. Petr Jakubík: *Does Credit Risk Vary with Economic Cycles? The Case of Finland*
12. Julie Chytilová, Natálie Reichlová: *Systémy s mnoha rozhodujícími se jedinci v teoriích F. A. Hayeka a H. A. Simona*
13. Jan Zápál, Ondřej Schneider: *What Are Their Words Worth? Political Plans And Economic Pains Of Fiscal Consolidations In New Eu Member States*
14. Jiří Hlaváček, Michal Hlaváček: *Poptávková funkce na trhu s pojištěním: porovnání maximalizace paretovské pravděpodobnosti přežití s teorií EUT von-Neumanna a Morgensterna a s prospektovou teorií Kahnemana a Tverského*
15. Karel Janda, Martin Čajka: *Státní podpora českého zemědělského úvěru v období před vstupem do Evropské unie*
16. Nauro F. Campos, Roman Horváth: *Reform Redux: Measurement, Determinants and Reversals*
17. Michal Skořepa: *Three heuristics of search for a low price when initial information about the market is obsolete*
18. Michal Bauer, Julie Chytilová: *Opomíjená heterogenita lidí aneb Proč afrika dlouhodobě neroste*
19. Vít Bubák, Filip Žikeš: *The Price of Stock Trades: Evidence from the Prague Stock Exchange*
20. Vladimír Benáček, Jiří Podpiera a Ladislav Prokop: *Command Economy after the Shocks of Opening up: The Factors of Adjustment and Specialisation in the Czech Trade*
21. Lukáš Vácha, Miloslav Vošvrda: *Wavelet Applications to Heterogeneous Agents Model*
22. Lukáš Vácha, Miloslav Vošvrda: *"Morální hazard" a „nepříznivý výběr“ při maximalizaci pravděpodobnosti ekonomického přežití*
23. Michal Bauer, Julie Chytilová, Pavel Streblov: *Effects of Education on Determinants of High Desired Fertility Evidence from Ugandan Villages*
24. Karel Janda: *Lender and Borrower as Principal and Agent*
25. Karel Janda: *Optimal Deterministic Debt Contracts*
26. Jiří Hlaváček: *Pojištění vkladů: současný stav, srovnání a perspektiva v kontextu EU*
27. Pavel Körner: *The determinants of corporate debt maturity structure: evidence from Czech firms*
28. Jarko Fidrmuc, Roman Horváth: *Credibility of Exchange Rate Policies in Selected EU New*

- Members: Evidence from High Frequency Data*
29. Natálie Reichlová, Petr Švarc: *Strategic Referring in Labor Market Social Networks*
 30. František Turnovec: *Publication Portfolio of the Czech Economists and Problems of Rankings*
 31. Petr Kadeřábek : *Correcting Predictive Models of Chaotic Reality*
 32. Wadim Strielkowski : *People of the road: the role of ethnic origin in migration decisions. A study of Slovak Roma asylum-seekers in the Czech Republic in 1998-2006*

2007

1. Roman Horváth : *Estimating Time-Varying Policy Neutral Rate in Real Time*
2. Filip Žikeš : *Dependence Structure and Portfolio Diversification on Central European Stock Markets*
3. Martin Gregor : *The Pros and Cons of Banking Socialism*
4. František Turnovec : *Dochází k reálné diferenciaci ekonomických vysokoškolských vzdělávacích institucí na výzkumně zaměřené a výukově zaměřené?*
5. Jan Ámos Víšek : *The Instrumental Weighted Variables. Part I. Consistency*
6. Jan Ámos Víšek : *The Instrumental Weighted Variables. Part II. \sqrt{n} - consistency*
7. Jan Ámos Víšek : *The Instrumental Weighted Variables. Part III. Asymptotic Representation*
8. Adam Geršl : *Foreign Banks, Foreign Lending and Cross-Border Contagion: Evidence from the BIS Data*
9. Miloslav Vošvrda, Jan Kodera : *Goodwin's Predator-Prey Model with Endogenous Technological Progress*
10. Michal Bauer, Julie Chytilová : *Does Education Matter in Patience Formation? Evidence from Ugandan Villages*
11. Petr Jakubík : *Credit Risk in the Czech Economy*
12. Kamila Fialová : *Minimální mzda: vývoj a ekonomické souvislosti v České republice*
13. Martina Mysíková : *Trh práce žen: Gender pay gap a jeho determinanty*
14. Ondřej Schneider : *The EU Budget Dispute – A Blessing in Disguise?*
15. Jan Zápál : *Cyclical Bias in Government Spending: Evidence from New EU Member Countries*
16. Alexis Derviz : *Modeling Electronic FX Brokerage as a Fast Order-Driven Market under Heterogeneous Private Values and Information*
17. Martin Gregor : *Rozpočtová pravidla a rozpočtový proces: teorie, empirie a realita České republiky*
18. Radka Štiková : *Modely politického cyklu a jejich testování na podmínkách ČR*
19. Martin Gregor, Lenka Gregorová : *Inefficient centralization of imperfect complements*

All papers can be downloaded at: <http://ies.fsv.cuni.cz>

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd

Institut ekonomických studií [UK FSV – IES] Praha 1, Opletalova 26

E-mail : ies@fsv.cuni.cz

<http://ies.fsv.cuni.cz>